

ТЭКСТ, НАПІСАНЫ Ў НЯДЗЕЛЬКУ

Усё пачалося ў пятніцу вечарам. А вы ж ведаеце, што калі нешта пачынаецца ў пятніцу вечарам, яно можа мець незвычайны працяг.

У пятніцу вечарам добра даць хоць які адпачынак вачам, стомленым за тыдзень чытанняў-пісаньяў. Ці не так? Але чарговы раз на мае вочы трапіла «выкапіроўка з плана Гродна 1780 года», якая існуе ў адкрытым доступе па меншай меры ў двух варыянтах — падрабязная, але не вельмі выразная, і выразная, але не вельмі падрабязная. І першая, і другая, калі табе трэба нешта ўбачыць дакладна, нервуюць і раздражняюць. (З іншага боку, хіба мы не ведаем, як часта нешта важнае прыходзіць у імгненні не надта пазітыўныя, а то і ўвогуле безнадзейныя?)

Занурыўшыся ў схему Гарадніцы, я ўпарта шукала адказ на пытанне, дзе тут мог жыць Жылібер, хоць мне ўжо гісторыкі медыцыны адказвалі: «Невядома». Але недзе ж ён, прафесар з Францыі, заснавальнік медыцынскай школы і батанічнага саду, мусіў жыць. Болей за тое, не можа так быць, каб дом такой асобы быў настолькі незаўважны, што не трапіў на план! І вось як людзі, бывае, чытаюць паміж радкоў, так я чытала паміж квадратаў і прамавугольнікаў — палацаў, флігеляў, афіцын, пякарняў, корчмаў, аранжарэй і майстэрняў. Гэта было марным клопам, але інтарэс не знікаў.

Перш чым здзяйсняць вандроўкі па краіне, мы здзясняем іх у часе з дапамогай дзённікаў розных гістарычных асоб. Таму добра ведаем, што 20 верасня 1778 года, у нядзельку па абедзе, у Гродна ўехаў экіпаж астранома і прыродазнаўцы Іаган Бернулі. Ганаровы член Пецярбургскай акадэміі навук, ён ехаў якраз з Пецярбурга. Меў пры сабе ліст ад начальніка ковенскай пошты да гродзенскага бурмістра, а той прапанаваў пазнаёміцца з тутэйшым прафесарам. «Гэты ладна складзены вучоны француз так ветліва і шчыра запрашаў нас закатавацца ў сваім доме, што нельга было адмовіцца», — запісаў Іаган Бернулі ў падарожным нататніку вечарам таго ж дня.

Хай бы ён напісаў хоць трэшачкі больш падрабязна: што за дом, дзе стаіць, да чаго павернуты ўваходам...

Зрэшты, перамагае той, хто не здаецца. Праз яшчэ некалькі гадзін упартых узіранняў у схему ў тую ж самую пятніцу вечарам я ўжо ведала, дзе з 1775 да 1781 года жыў у Гродне наш Жылібер. І як я раней не здагадалася?..

Адзначыць адкрыццё захацелася неадкладна — і вось у суботу мы ў Гродне, а каколькі дом Жылібера ёсць на схеме, але не існуе ўжо ў рэальнасці, адзінае месца, прыдатнае для вандроўкі (прынамсі, там можна адчуць дух адпаведнай навукі і патрэбнага часу), — гэта аптэка-музей. Варта сказаць, што злучок паміж гэтымі словамі змяшчае амаль тры стагоддзі: аптэка існуе з 1709-га, музей быў заснаваны ў яе сценах праз 287 гадоў. Лічы ўражваюць.

Сцены таксама. Па-першае, завяршаюцца крыжавымі скляпеннямі, што і не дзіўна для старога манастыра, часткай якога была аптэка (кажуць, што нават яшчэ ў сярэдзіне XX стагоддзя скляпенні ўпрыгожвалі фрэскі, нанесеныя езуітамі). Па-другое, гэта ў іх здабываліся лекі

з раслін, сабраных прафесарам Жыліберам і яго студэнтамі. Найбліжэйшы ад уваходу фрагмент экспазіцыі пад назвай «Какторый» дэманструе розныя тыпы нажоў, разаккоў, цесакоў, млыночкаў і гільяцінак: кажнай лекавай расліны — сваё, так бы мовіць, лязо. І свая скрыня для захоўвання, з персанальным подпісам: *Millefolium, Viola tricolor, Euphorbia, Erigeron...* — крываўні-

кі, трохколёрныя браткі, малачаі, купалкі... Гэты драўляны стэлаж з падпісанымі скрынямі — добры спосаб паўтарэння лацінкі, а заадно трэніроўкі зрокавай памяці, далібог. Асабліва калі ты падарожнік, які прыныцыпова не фатаграфуе ўбачанае — каб захавалася ў сэрцы і памяці. Здаецца, там былі яшчэ скрыні для трыпутнікаў, мальваў, мильнікаў...

Побач — процьма самых розных ступак і колбачак — для ператварэння сечаных травак у пульверысы і цінктуры. Але вока хутка перахоплівае вялікі

Выява аптэкі часоў езуітаў.

чатыры унцыі ртуці», — запісаў у нататніку Іаган Бернулі. Тызенгаўз каго хочаш мог прымусіць здабыць што заўгодна... Некаму падаецца, што з Жыліберам яны сябравалі. Маглі, канешне. Жылібер нават збіраўся прысвяціць спадару Антонію «Флору Літвы». Але перадумаў і прысвяціў каралю, у гонар якога назваў і свайго

Рамантыкам

З сярэдзіны XIX стагоддзя тут, пры аптэцы, існавала яшчэ і кандытарская. Можна думаць, што гэта ў ёй пан Канстанты Відацкі, айчым будучай Элізы Ажэшкі, набываў цукеркі для малой Зюні і яе сястры Клемянтыні. Не ведаю, што падумаў бы мой чытач, пачуўшы ад экскурсавода інфармацыю пра цукеркі, а я адразу ўспомніла эпізод з кнігі «Пані Эліза» польскай пісьменніцы Габрыэлы Паўшэр-Кляноўскай, дзе гэта апісваецца. Між іншым, і сама пані Эліза, як сказала нам экскурсавод, «бывала тут сто разоў». Толькі падлога цяпер не тая, па якой ступалі яе вечна сточаныя абцаскі: раней тут ляжала італьянская кафля, а цяпер паркет. Але на сценах у рамках пад шклом вісяць арыгінальныя гербарыі пані Элізы.

Яшчэ больш цікавай падаецца інфармацыя пра тое, што ў гэтай аптэцы (як, зрэшты, і ў іншых) адпускалі некалі тытунь, прычым для выкарыстання ў лячэбных мэтах. Пасля, канешне, гэта было забаронена. Можна, пані Эліза, якая, не сакрэт, курыла без меры, і тытунь сабе тут купляла?

«Какторый».

шар-сасуд з сіняга шкла. Наяўнасць у вітрыне такога шара (не абавязкова ён быў сіні — мог быць яшчэ зялёны, жоўты або чырвоны — колер сімвалізаваў адну з чатырох стыхій) стварала аптэцы прэстыж і гонар. Кажуць, гэтыя шары-эмблемы каштавалі так дорага, што некаторыя не вельмі паспяхова аптэкары ўлівалі ў звычайную бясколёрную колбу падфарбаванай вады. Наша аптэка-музей у Гродне відавочна паспяхова — сіні шар у яе вітрыне спраўдны, а не падробка, — зроблены з кобальтавага шкла. Ці не самая дарагая рэч сярод дзвюх тысяч рарытэтаў, ён паходзіць з Лондана сярэдзіны XIX стагоддзя.

Дарэчы, пра фарбаванне. Аптэка раней была месцам продажу не толькі лекаў. Тут гандлявалі і рознымі натуральнымі фарбамі. Іх тут увогуле выраблялі. Значная частка мясцовых раслін, якія Жылібер апісаў у кнізе «Флора Літвы», абавязана была служыць сыравінай для арганізаванай Тызенгаўзам тэкстыльнай вытворчасці. З кампанулы, або званочкаў, атрымлівалася чырвоная фарба для мануфактур. Трэба было толькі вылучыць з іх ртуць. Але «месце Жылібер з фунта расліны *Sampanula latifolia odorans* (якой існуе два віды) здабывае

Далёка і блізка

Фестываль «О, да! Еда!» пройдзе ў Санкт-Пецярбургу 12—22 ліпеня і ў Маскве 28—29 ліпеня. Тыя, хто на яго патрапіць, могуць, пабыўшы і на нашых, беларускіх святах ежы, параўнаць адны з другімі і па атрыманых уражаннях скласці ўяўленне, а гэта заўсёды не менш карысна, чым смачна паесці. Фестываль «О, да! Еда!» неадарэмна вандруе з горада ў горад — у кожным новым месцы ён прадстаўляе новыя кулінарныя традыцыі, без паўтораў. Удзел у ім — гэта не проста магчымасць пакаштаваць і гэта, і тое, а рэальны шанец зразумець, што не толькі гатаванне ежы з'яўляецца відам мастацтва, але і яе ўжыванне. Смачна вам есці!

Фестываль Fringe — самае вялікае свята мастацтва ў свеце — пачынаецца 3 жніўня ў Эдынбургу. Перад вамі разыграюцца камедыі і драмы, вы будзеце мець магчымасць трапіць хоць у цырк, хоць у оперу — на свой густ, бо за час фестывалю — тры тыдні — будзе прадэманстравана некалькі дзясяткаў тысяч найразнастайнейшых шоу. Ды і сам Эдынбург — горад-шоу. Ці ведалі вы, што там ёсць музфікаваная падземная вуліца XVII стагоддзя? Шукайце тупік Мэры Кінг.

4 жніўня ў Маскоўскай вобласці, Арэхава-Зуеўскім раёне, горадзе Лікіна-Дулёва (ад Масквы — 80 км) пройдзе фестываль «Вар-Варэнне». Фестывалю варэння ў Расіі ладзіцца шмат, і кожны варты таго, каб у ім паўдзельнічаць, калі не з варэннем, дык хоць бы з лыжкай. «Вар-Варэнне» — свята для дружных сем'яў, якія любяць салодкія ўражання.

21—22 ліпеня — зноўку «Наш Грунвальд». Ці вы гэтым разам гатовыя? Застаецца трошкі часу, каб: а) начысіць даспехі да бляску; б) навучыцца танцаваць як даўней; в) набыць адпаведнае адзенне; г) вывучыць «Слаўлю адвага, ваяроў сармацкіх, што пасеклі ў бітве рыцараў крыжацкіх»; д) перачытаць «Крыжакоў». Ці паспееце?

«Гараднянскі кірмаш» — гэта падзея для тых, хто любіць, шануючы традыцыі і памяць бабуль, карыстацца гарлачыкамі і збанкамі і ведае паміж імі розніцу. У вёсцы Гарадная ў Столінскім раёне існуе адзіная цяпер у Беларусі школа ганчароў, а раней у Гарадной, бадай, адны ганчары і жылі. Шосты па ліку, міжнародны па статусе пленэр ганчароў суправаджаецца выстаўкай-кірмашом, але — увага! — не ў Гарадной, а ў Століне, 23 ліпеня. Дарэчы, без дэгустацый і там не абыдзецца.

11 жніўня на Аўгустоўскім канале — Свята мора. Сапраўднае, з Нептунам і... Мабыць, русалкі таксама прадугледжаны. Там пабачыце. Самая цікавая забава з тых, што рыхтуюцца, — гонкі «На чым папала». А 27 жніўня на Аўгустоўскі канал можна вярнуцца — там пройдзе фестываль народнай творчасці, дзе будучы прадстаўлены і рамёствы, і — зноў! — пачастункі.

Паслядоўнікам

Асветніцкая місія любога мучыцца — гэта не нешта глабальнае, а мноства самай рознай драбязы, якая разам важыць больш, чым што заўгодна глабальнае. Вось дзе б вы яшчэ даведаліся, як выраблялі пілюлі? Шмат хто ўвогуле ўпэўнены: пілюлі — гэта тое, што і таблеткі, проста даўнейшая назва. На самай справе таблетка — гэта моцна сціснуты пад прэсам парашок, а пілюля — штосьці зусім прыныцыпова іншае. Пілюлі вырабляліся пры дапамозе спецыяльных інструментаў, якія тут дэманструюць, расказваючы тэхналогію: спачатку лякарствы расціраліся ў ступцы ў драбнюткі парашок, потым змешваліся з пілюльнай асновай, у якую маглі ўваходзіць густыя экстракты каранёў лекавых раслін, мука, крухмал, цукар і баяная гліна, далей маса наразалася спецыяльным прыстасаваннем на тоненькія палоскі, якія ўжо іншым спецыяльным прыстасаваннем скачваліся ў шарыкі ідэальна аднолькавага памеру. Адпаведна, і дозы лякарства былі дакладныя. Пілюлі захоўваліся ў закаркаваных шклянках. Дарэчы, прыстасаванні для іх каркавання таксама тут можна убачыць.

Злева ляжыць прыстасаванне для вырабу пілюль, справа — прэс для коркаў.